

Architecture
and town planning
Quarterly

Kwartalnik architektury
i urbanistyki

Architecture
and town planning
Quarterly
Kwartalnik architektury
i urbanistyki

3/2025
tom LXX
ISSN 1644-2449
ISSN e033-9846

Konrad Szumiński, *Rola pleneru rysunkowo-malarskiego w edukacji architektonicznej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej na przykładzie studenckich praktyk zorganizowanych w Płocku*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, t. LXX, 2025, z. 3, s. 53–72

Konrad Szumiński, *The role of plein-air drawing and painting in architectural education at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology using the example of a student training organised in Płock*, "Architecture and Town Planning Quarterly", vol. LXX, 2025, no. 3, pp. 53–82
[English version pp. 73–82]

DOI: 10.17388/WUT.2025.0063.ARCH

Rola pleneru rysunkowo-malarskiego w edukacji architektonicznej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej na przykładzie studenckich praktyk zorganizowanych w Płocku

Streszczenie

W artykule opisano jeden z plenerów rysunkowo-malarskich, zorganizowanych dla studentów drugiego semestru studiów jednolitych magisterskich przez Zakład Dziedzictwa Architektonicznego i Sztuki Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. Tradycja nauczania rysunku w ramach studiów terenowych wykonywanych z natury sięga początków istnienia Wydziału. Praktyka rysunkowa, będąca integralną częścią obowiązkowych praktyk zawodowych uregulowanych w ustawowych standardach kształcenia, od 2019 roku jest stałym elementem procesu dydaktycznego na studiach architektonicznych w Polsce. Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia pleneru rysunkowo-malarskiego w kształceniu przyszłych architektów na przykładzie jednej z praktyk rysunkowych zorganizowanych w Płocku w roku akademickim 2023/24. Studium przypadku przybliża formę, metody i program przeprowadzonych zajęć terenowych, a także osiągnięte wyniki oraz efekty kształcenia. Studenci nabyli uniwersalne umiejętności analizowania i zapisywania cech otaczającej przestrzeni krajobrazu kulturowego, zarówno w skali architektonicznej, urbanistycznej, jak i detalu.

Słowa kluczowe edukacja architektoniczna | praktyki studenckie | plener rysunkowo-malarski | Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej | Warszawska Szkoła Rysunku Architektonicznego | Płock

Konrad Szumiński, mgr inż. arch.
Wydział Architektury
Politechnika Warszawska

Konrad Szumiński, MSc Arch.
Faculty of Architecture
Warsaw University of Technology

Wprowadzenie

Tradycyjne techniki rysunkowe, pomimo rosnącej przewagi narzędzi cyfrowych w praktyce zawodowej architekta, wciąż pozostają istotnym elementem procesu kształcenia przyszłych absolwentów studiów architektonicznych w Pol-

sce¹. Niezależnie od współczesnych przemian technologicznych wydaje się, że edukacja architektoniczna nadal powinna opierać się na rozwijaniu podstawowych umiejętności w zakresie rozpoznania wzajemnych relacji, jakie zachodzą między różnymi obiektami w przestrzeni rzeczywistej.

Jedną z form dydaktycznych przygotowujących do przyszłej pracy w zawodzie architekta, uwzględniających problematykę projektowania w istniejącym środowisku kulturowym, są praktyki zawodowe, w tym m.in. praktyki rysunkowe realizowane w plenerze. Plener, poza wdrożeniem w studia rysunkowo-malarskie *in situ* (na miejscu), istotnie wpływa na kształtowanie świadomości przestrzennej przyszłych architektów.

Praktyka rysunkowa pomaga lepiej zrozumieć znaczenie analizy w złożonym procesie realizacji projektów architektoniczno-urbanistycznych i ich wielowątkowego wpływu na istniejący kontekst. Jak zauważa Anna Cudny, kształcenie studentów „to także, a może przede wszystkim, nauka dokładnej obserwacji otoczenia i dokonywania jego analizy, waloryzacji, umiejętności wyciągania wniosków i tworzenia wytycznych do pożądaných zmian”².

Cezary Głuszek zwraca uwagę, że absolwenci studiów na kierunku architektura powinni wykazywać się wiedzą z dziedziny ochrony dziedzictwa kulturowego, uwzględniając konieczność nabycia umiejętności wartościowania (ewaluacji) zasobu zabytkowego jako punktu wyjścia dla planowanego zakresu współczesnych ingerencji projektowych³. Szczególnie istotne w tym przypadku, zdaniem Piotra Molskiego, jest właściwe przygotowanie studentów w obszarze rozpoznania i identyfikacji atrybutów oraz materialnych nośników wartości istniejącego krajobrazu kulturowego⁴.

Stan badań

Najnowsze metody dydaktyczne służące kształceniu studentów na rzecz wzmocnienia tożsamości miejsca oraz ochrony krajobrazu wsi i miast, oparte na praktycznych ćwiczeniach w terenie, opisano w 2021 roku na łamach obszernej monografii poświęconej znaczeniu doświadczeń twórczych nauczycieli akademickich Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej (WAPW) dla dydaktyki⁵. Publikacja nie omawia jednak zagadnienia roli pleneru rysunkowo-malarskiego w edukacji architektonicznej.

W ciągu ostatniego dziesięciolecia rzeczona tematyka była natomiast przedmiotem analiz prowadzonych przez badaczy z innych czołowych uczelni

¹ J. Pętkowska, *Rysunek odręczny w kontekście przemian technologicznych*, „Architectus”, 2018, nr 2(54), s. 49–60.

² A. Cudny, *Rozwój kompetencji przyszłości poprzez edukację architektoniczną*, „Architectus”, 2020, nr 4(64), s. 114.

³ C. Głuszek, *Dziedzictwo architektoniczne. Wartościowanie w procesie projektowym*, Warszawa 2022, s. 7–10.

⁴ P. Molski, *Wartościowanie dziedzictwa architektonicznego a warsztat architekta*, „Architectus”, 2018, nr 4(56), s. 71–78.

⁵ *Synergia twórczości nauki i dydaktyki w doświadczeniach Warszawskiej Szkoły Architektury i Urbanistyki początku XXI wieku*, red. K. Solarek, Warszawa 2021, s. 235–331.

architektonicznych w Polsce. Próbę przybliżenia znaczenia pleneru rysunkowo-malarskiego w procesie kształcenia młodych adeptów architektury podjęły m.in. Anna Szczegielniak oraz Magdalena Wąsowicz w artykule dotyczącym działań artystycznych studentów z Politechniki Opolskiej, uczestniczących w Ogólnopolskich Warsztatach Plenerowych Studentów Architektury⁶ w Chełmnie w latach 2004–2019⁷. Autorki wskazały, że, oprócz wzrostu umiejętności rysunkowych, zorganizowane warsztaty oraz wystawy prac przyniosły wymierne korzyści społeczne, przyczyniając się do kształtowania poczucia tożsamości lokalnej⁸.

Na temat wagi rysunku plenerowego uprawianego w formie letnich wyjazdów do Chełmna w edukacji architektonicznej pisał również Andrzej Domarzewski z Politechniki Krakowskiej, podkreślając z kolei przydatność „świadomego posługiwania się kreską i barwą” w docelowej działalności zawodowej projektanta⁹.

Wpływ chełmińskich praktyk rysunkowych na rozwój kompetencji zawodowych przyszłych architektów był także tematem badań Joanny Matuszewskiej z Politechniki Łódzkiej, poświęconych głównie celowości szkicowania przestrzeni zbudowanej z natury, na podstawie pogłębionych obserwacji¹⁰. Autorka zauważa, że rysunek w rękach dociekliwego studenta architektury staje się rodzajem narzędzia badawczego, umożliwiającego analizę relacji przestrzennej obiektu z jego otoczeniem, co przekłada się na lepsze zrozumienie kontekstu danego miejsca¹¹.

Zbliżone spojrzenie na rolę pleneru rysunkowo-malarskiego w systemie edukacji prezentują Joanna Zabawa-Krzypkowska i Kinga Palus z Politechniki Śląskiej, twierdząc, że rysowanie w plenerze pozwala na odkrywanie rozmaitych walorów kulturowych odwiedzanych przestrzeni, ujawniających się w trakcie wnikliwej obserwacji otoczenia¹².

⁶ Przytoczona nazwa wydarzenia była używana do 2024 roku. Tegoroczna, dziewiętnasta edycja omawianych warsztatów odbyła się w dniach 7–17 lipca 2025 r. i została przemianowana na Międzynarodowe Warsztaty Plenerowe Studentów Architektury im. Piotra Gawłowskiego. Warsztaty, organizowane przez Urząd Miasta Chełmna, stanowią platformę wymiany doświadczeń dla studentów z krajowych i zagranicznych uczelni techniczno-artystycznych. Ich zasadniczym celem jest zarówno wspieranie najzdolniejszych twórców, jak i promocja dziedzictwa kulturowego miasta. Plenery mają charakter konkursu, w którym nagrodzone prace plastyczne są prezentowane na wystawach oraz w corocznie wydawanych albumach poplenerowych. Więcej na ten temat: E. Pawelec, *Ogólnopolskie Warsztaty Plenerowe Studentów Architektury*, <https://chelmn.pl/pl/historia-i-kultura/ogolnopolskie-warsztaty-studentow-architektury/> (dostęp 12.08.2025).

⁷ A. Szczegielniak, M. Wąsowicz, *Działania artystyczne w Chełmnie – wielowymiarowe znaczenie Ogólnopolskich Warsztatów Plenerowych Studentów Architektury*, „Builder”, 2021, nr 12(293), s. 73.

⁸ Ibidem.

⁹ A. Domarzewski, *Rysować, malować? – Na pewno tak! Rola praktyki malarsko-rysunkowej po pierwszym roku studiów na Wydziale Architektury*, „Czasopismo Techniczne – Architektura”, 2015, z. 4-A, s. 6.

¹⁰ J. Matuszewska, *Podsumowanie udziału studentów Politechniki Łódzkiej w Ogólnopolskich Warsztatach Plenerowych Studentów Architektury w Chełmnie w latach 2004–2019*, „Builder”, 2022, nr 10(303), s. 64.

¹¹ Eadem, *Plener rysunkowo-malarski jako subiektywne doświadczanie i zapis rzeczywistości*, <https://architektura.muratorplus.pl/studenci/plener-rysunkowo-malarski-jako-subiektywne-doswiadczanie-i-zapis-rzeczywistosci-aa-TBhu-6R4X-qLaF.html> (dostęp 12.08.2025).

¹² J. Zabawa-Krzypkowska, K. Palus, *Plenery rysunkowo-malarskie prowadzone w ramach przedmiotu rysunek odręczny na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach*, „Czasopismo Techniczne – Architektura”, 2015, z. 4-A, s. 185.

O wartości rysunku plenerowego w kształtowaniu świadomości oraz kompetencji przyszłych architektów pisały także Barbara Siomkajło i Dorota Łuczewska z Politechniki Wrocławskiej, zwracając uwagę na aspekt uwrażliwiania studentów na cechy rzeczywistej przestrzeni oraz naukę graficznego dokumentowania zachodzących w niej zjawisk¹³.

Zarys historii nauczania rysunku w plenerze na WAPW

Edukacja architektoniczna oparta na tradycyjnym rysunku plenerowym na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej ma bogatą historię i doświadczenia sięgające początków istnienia uczelni¹⁴. Zygmunt Kamiński, jeden z założycieli Wydziału i jednocześnie autor pierwszego programu nauczania rysunku odręczniego z lat 1914–1922, dostrzegał wartość rysunku uprawianego poza murami szkoły i podkreślał jego ważną rolę w kształtowaniu „podstaw ogólnej kultury plastycznej” w dziedzinie twórczości zawodowej przyszłego architekta¹⁵. Istotny wpływ na dobór metod uczenia studentów nowo powstałego Wydziału miały doświadczenia zebrane przez Z. Kamińskiego w toku odbywanych wcześniej licznych podróży studialnych, podczas których korzystał on z rysunku z natury jako sposobu weryfikacji uzyskanej wiedzy teoretycznej na temat architektury w praktyce¹⁶.

Pierwotny program dydaktyczny opracowany przez Z. Kamińskiego skupiał się wprawdzie przede wszystkim na zajęciach z rysunku studialnego odlewów gipsowych głów antycznych, figur, detali architektonicznych oraz innych form przestrzennych dostępnych w pracowni, jednak plener rysunkowy był traktowany jako jego integralna część¹⁷. Początkowo, w okresie międzywojennym, rysowanie w plenerze podczas ferii letnich po pierwszym, drugim i trzecim roku studiów, obejmowało obowiązek wykonania jedynie pięciu–sześciu prac z natury¹⁸. Z czasem „rysunek wakacyjny” stał się ulubionym działem nauczania wśród studentów i szybko zdobył popularność. W ślad za zauważalnym zainteresowaniem zagadnieniami rysowania

¹³ B. Siomkajło, D. Łuczewska, *Praktyki rysunkowo-malarskie jako element programu kształtowania świadomości i kompetencji plastycznych przyszłych architektów a idee edukacyjne Bauhausu*, „Architectus”, 2020, nr 4(64), s. 162.

¹⁴ Niezwykle cenne spojrzenie na tzw. Warszawską Szkołę Rysunku z pozycji obserwatora zdarzeń w ostatnim dziesięcioleciu drugiej połowy XX wieku przedstawia praca doktorska Mirosława Orzechowskiego: M. Orzechowski, *Warszawska Szkoła Rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej i jej rola w kształceniu architekta*, praca doktorska wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. Jolanty Putkowskiej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej (WAPW), mps w zbiorach biblioteki WAPW. Z kolei syntetyczny zarys dziejów Szkoły zawierający sylwetki byłych nauczycieli akademickich – dawnych mistrzów rysunku architektonicznego oraz skład osobowy aktualnego zespołu naukowo-dydaktycznego Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby został zaprezentowany w monografii, wydanej w ramach działalności statutowej Wydziału: *Dziedzictwo. Warszawska Szkoła Rysunku Architektonicznego*, red. M. Orzechowski, Warszawa 2017, s. 9–21.

¹⁵ Z. Kamiński, *Katedra Rysunku, Malarstwa i Rzeźby*, w: *Warszawska Szkoła Architektury 1915–1965: 50-lecie Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej*, red. J. Zachwatowicz, Warszawa 1967, s. 180.

¹⁶ Szerzej na ten temat: M. Neff, M. Orzechowski, *Zygmunt Kamiński (1888–1969) – studia i wyjazdy stypendialne podwaliną dla budowy programu nauczania rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 2021, z. 4., s. 8–24.

¹⁷ Op. cit., s. 27

¹⁸ Z. Kamiński, op. cit., s. 180.

architektury i pejzażu w warunkach terenowych, ówczesna Katedra Rysunku Od ręcznego przystąpiła do organizacji licznych wycieczek krajowych i zagranicznych, m.in. do Anglii, Holandii, Francji, Rumunii, Turcji, Grecji, Włoch, Hiszpanii, a nawet Tangeru i Heluanu w północnej Afryce¹⁹.

Po wojnie odnotowano stały wzrost znaczenia wyjazdów terenowych w procesie kształcenia wrażliwości studentów w zakresie wizualnej percepcji zjawisk przestrzennych architektury i środowiska przyrodniczego – w konsekwencji zaczęto organizować coroczne wycieczki rysunkowo-malarskie do Kazimierza Dolnego (od 1947) oraz Torunia (od 1948), co zresztą jest kontynuowane, niemal nieprzerwanie, aż do dziś²⁰.

Począwszy od lat 60. XX wieku, letnie praktyki organizowano w Pińczowie, Lublinie, Ostrołęce, a także Tykocinie, skąd chętnie odbywano liczne podróże do pobliskich miejscowości (m.in. Białegostoku, Knyszyna, Supraśla i Drohiczyna)²¹. Obowiązkowe do 1989 roku praktyki wakacyjne w formie studiów rysunkowo-malarskich z natury, w latach 90. przekształciły się w nieobjęte programem, fakultatywne plenery zespołowe lub indywidualne²².

Praktyka rysunkowa powróciła do programu studiów architektonicznych w 2019 roku jako część praktyk zawodowych, ściśle uregulowanych w „Standardzie kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu architekta”²³. Wydaje się, że pierwotne założenia i ogólne metody nauczania rysunku architektonicznego, wypracowane na Wydziale sto lat temu, w znacznym stopniu zostały zachowane do czasów współczesnych, pomimo działalności dydaktycznej prowadzonej przez kolejnych kierowników jednostki o nieco odmiennych poglądach na rolę rysunku w zawodzie architekta tj.: Eugeniusza Szparkowskiego, Henryka Dąbrowskiego, Adama Suflńskiego, Mirosława Orzechowskiego oraz Tomasza Trzupka (obecnego kierownika Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby na WAPW)²⁴.

Opis miejsca praktyk

Praktyka rysunkowa na WAPW z założenia była realizowana w miejscach, miastach i miejscowościach, o szczególnych walorach kulturowo-historycznych, posiadających obiekty lub założenia architektoniczne o unikatowych wartościach zabytkowych. Studium przypadku dotyczy praktyk rysunkowych zrealizowanych w Płocku – mieście o wielowiekowej historii i szczególnym znaczeniu w dziejach rozwoju architektury na ziemi mazowieckiej²⁵.

¹⁹ Op. cit., s. 181.

²⁰ H. Dąbrowski, *Dyscypliny artystyczne w Warszawskiej Szkole Architektury. Działalność Katedry, Zakładu, Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby w latach 1946–2000*, Warszawa 2003, praca statutowa nr 503G/1010/302/02, mps w zbiorach Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, s. 12.

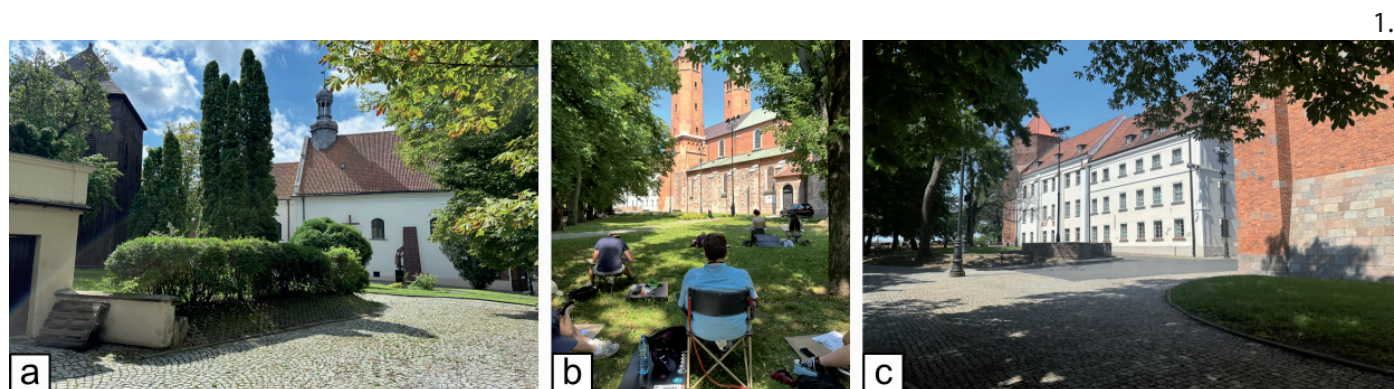
²¹ Op. cit., s. 50–68.

²² Op. cit., s. 71.

²³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 18 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu architekta, Dz.U.2019.1359.

²⁴ H. Dąbrowski, et al., *Plenery w Kazimierzu Dolnym. Doświadczenia, studia, badania metod rysunku i percepcji wizualnej przestrzeni*, praca statutowa nr 503/010/316/8, Warszawa 1999, mps w zbiorach Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW.

²⁵ *Dzieje Płocka*, red. J. Chojnacki, Płock 1978, s. 591–595.

1. Obiekty i założenia architektoniczne, będące tematem ćwiczeń rysunkowych wykonanych przez studentów w ramach odbytych praktyk w Płocku: a – zespół klasztorny Dominikanów, b – bazylika katedralna NMP, c – zespół dawnego opactwa benedyktyńskiego (ob. Muzeum Diecezjalne), fot. autor, 2024

1. The architectural objects and establishments that were the subject of drawing exercises carried out by the students as part of the training in Płock: a – Dominican monastery complex, b – Cathedral Basilica of the Blessed Virgin Mary, c – former Benedictine abbey complex (now. Diocesan Museum), photo by the author, 2024

2. Obiekty i założenia architektoniczne, będące tematem ćwiczeń rysunkowych wykonanych przez studentów w ramach odbytych praktyk w Płocku: a – Stary Rynek, b – budynek ratusza przy Starym Ryнку, c – zabudowa Placu Gabriela Narutowicza, fot. autor, 2024

2. The architectural objects and establishments that were the subject of drawing exercises carried out by the students as part of the training in Płock: a – Old Market Square, b – Town Hall building in the Old Market Square, c – buildings in Gabriela Narutowicza Square, photo by the author, 2024

Płock należy do jednej z najstarszych polskich osad miejskich, najpewniej istniejącej już w końcu X wieku w miejscu dzisiejszego Wzgórza Tumskiego, kiedy to Mieszko I nakazał zbudować gród obronny – siedzibę książęcą, a jednocześnie ośrodek zarządzania całym Mazowszem²⁶.

W 1237 roku Płock uzyskał chełmińskie prawa miejskie oraz nową lokację, obejmującą wytyczenie Nowego Miasta z dwoma rynkami. Drewniana zabudowa, sprzyjająca pożarom, została stopniowo zastąpiona budynkami murowanymi. Do dziś przetrwały m.in. – chociaż w zmienionej formie – wieże Szlachecka i Zegarowa oraz klasztor Dominikanów (il. 1a)²⁷. Te i szereg innych obiektów zabytkowych, takich jak m.in. renesansowa Katedra Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z romańskimi fundamentami (il. 1b) czy zespół dawnego opactwa benedyktyńskiego wraz z relikami zamku książąt mazowieckich, przekształcony obecnie w Muzeum Diecezjalne (il. 1c), tworzących integralną całość unikatowego kompleksu Wzgórza Tumskiego, stanowiły główny temat ćwiczeń rysunkowych wykonanych przez studentów w ramach zajęć terenowych. Przedmiotem zainteresowania studentów były przede wszystkim obiekty i zespoły usytuowane w obrębie Osiedla Stare Miasto i Kolegialna²⁸, a zatem wspomniany wcześniej Stary Rynek o prostokątnym kształcie z częściowo czytelnym do dzisiaj wczesnośredniowiecznym układem ulic w narożnikach placu (il. 2a) oraz klasycystycznym budynkiem ratusza wzniesionym w czasach Królestwa Kongresowego (il. 2b),

²⁶ W. Serafimowicz, B. Trębała, *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008, s. 27.

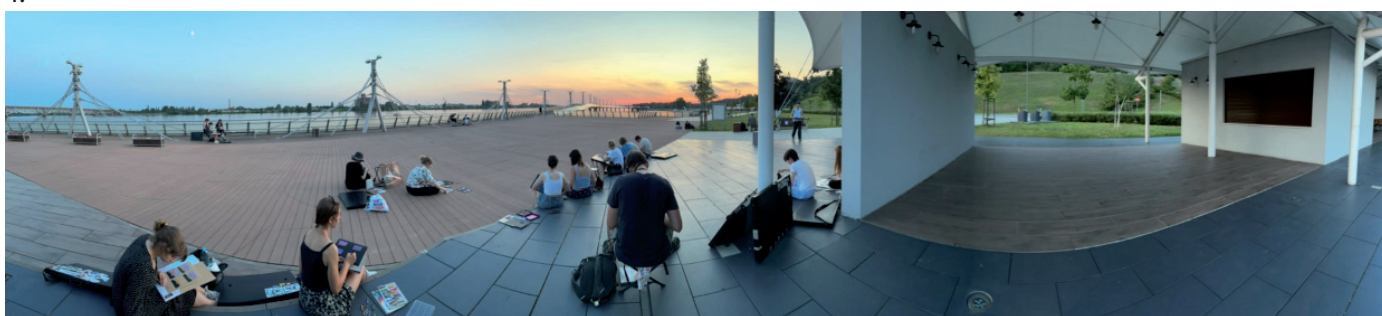
²⁷ Op. cit., s. 28.

²⁸ E. Serafimowicz, W. Serafimowicz, *Zarys historii osiedli płockich*, „Notatki Płockie”, 2021, nr 2/267, s. 31–34.

3.

4.

a także Nowy Rynek, pierwotnie nazywany Kanonicznym, obecnie Plac Gabriela Narutowicza zabudowany w większości kamienicami z początku XIX wieku (il. 2c). Ponadto studenci zajmowali się analizą przestrzenną ulicy Tumskiej – głównego „deptaka” w mieście (il. 3a), przedstawiali formę neogotyckiej katedry Mariawitów (il. 3b) oraz pomnika zasłużonego dla Płocka poety Władysława Broniewskiego, stojącego w południowej części placu Obrońców Warszawy (il. 3c).

Uzupełnieniem dla tematów stricte architektonicznych były studia krajo-brazowe prowadzone w okolicach płockiego mola, skąd roztacza się wyjątkowy widok na interesującą relację przestrzenną Wzgórza Tumskiego z panoramą drugiego brzegu Wisły (il. 4). Dodatkową atrakcją była jednodniowa wycieczka do Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, podczas której uczestnicy praktyk mieli możliwość poznania lokalnych form architektury drewnianej oraz przyjrzenia się z bliska detalom architektonicznym domów w konstrukcji zrębowej (il. 5).

Metoda pracy

Praktyki warsztatowe zorganizowane w Płocku miały formę pleneru rysunkowo-malarskiego. Zajęcia prowadził autor niniejszego artykułu w ramach obowiązkowego przedmiotu Praktyka rysunkowa na drugim semestrze pierwszego roku studiów jednolitych w roku akademickim 2023/2024. Praktyki rysunkowe odbyły się w dniach 8–18 lipca 2024 roku. Grupa studencka uczestnicząca w opisywanych zajęciach liczyła łącznie 26 osób. Każdy uczestnik został wyposażony w identyfikator, zawierający informacje o nazwie uczelni oraz terminie realizowanych praktyk. Ułatwiał on rozpoznanie studentów w przestrzeni miejskiej, a zarazem wzbudzał zainteresowanie i pozytywne reakcje mieszkańców Płocka.

3. Obiekty i założenia architektoniczne, będące tematem ćwiczeń rysunkowych wykonanych przez studentów w ramach odbytych praktyk w Płocku: a – ulica Tumska, b – zespół klasztorno-katedralny Mariawitów, c – pomnik W. Broniewskiego przy Placu Obrońców Warszawy, fot. autor, 2024

3. The architectural objects and establishments that were the subject of drawing exercises carried out by the students as part of the training in Płock: a – Tumska Street, b – Mariavite monastery and cathedral complex, c – monument to W. Broniewski in Obrońców Warszawy Square, photo by the author, 2024

4. Obiekty i założenia architektoniczne, będące tematem ćwiczeń rysunkowych wykonanych przez studentów w ramach odbytych praktyk w Płocku: Panorama miasta od strony mola, fot. autor, 2024

4. The architectural objects and establishments that were the subject of drawing exercises carried out by the students as part of the training in Płock: Panorama of the city from the pier, photo by the author, 2024

5. Obiekty i założenia architektoniczne, będące tematem ćwiczeń rysunkowych wykonanych przez studentów w ramach odbytych praktyk: lokalne formy architektury drewnianej zlokalizowane w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, fot. autor, 2024

5. The architectural objects and establishments that were the subject of drawing exercises carried out by the students as part of the training: local forms of timber architecture located in the Mazovian Village Museum in Sierpc, photo by the author, 2024

Typowy dzień zajęć rysunkowych dzielił się na cztery zasadnicze części zgodnie z przyjętym planem ramowym:

- Część I – zbiórka w uzgodnionym wcześniej miejscu (godz. 9:00–9:30):
 - wprowadzenie do tematyki zadania rysunkowego przez nauczyciela akademickiego (krótki wykład połączony z demonstracją rysunkową na żywo) – 30 minut.
- Część II – Sesja rysunkowa (godz. 9:30–13:00):
 - wybór kadru i przygotowanie warsztatu pracy studenta – 30 minut,
 - wykonywanie zadania rysunkowego – 180 minut.
- Przerwa na posiłek (godz. 13:00–15:00).
- Część III – Sesja rysunkowa (godz. 15:00–18:00):
 - wykonywanie zadania rysunkowego (lub kontynuacja poprzedniego) – 180 minut.
- Przerwa na posiłek (godz. 18:00–19:30).
- Część IV – Zestawienie i omówienie wykonanych prac (godz. 19:30–20:30):
 - dyskusja podsumowująca dzień pracy z udziałem studentów – 60 minut.

Studia rysunkowe polegały na stopniowym odkrywaniu, poznawaniu i interpretowaniu form architektury w krajobrazie poprzez bezpośrednią obserwację z natury. Zajęcia terenowe były prowadzone w formie ćwiczeń warsztatowych, obejmujących trzy podstawowe zagadnienia:

1. Syntetyczny szkic badawczy (od kilku do kilkunastu minut) na podstawie samodzielnej obserwacji kształtu i pomiaru proporcji studiowanego obiektu, z ukazaniem wybranych, głównych cech założeń przestrzennych i krajobrazu,
2. Rysunek studialny (kilkugodzinny) oparty na rzetelnym pomiarze obiektu i pogłębionej analizie strukturalnej²⁹ jego kształtu, proporcji i form detalu architektonicznego, istniejącej kolorystyki, wpisania w kontekst przestrzenny,
3. Swobodna interpretacja malarsko-graficzna form architektonicznych i krajobrazu na podstawie pogłębionej wiedzy o przedmiocie oraz analizie kształtu i innych charakterystycznych cech wizualno-strukturalnych.

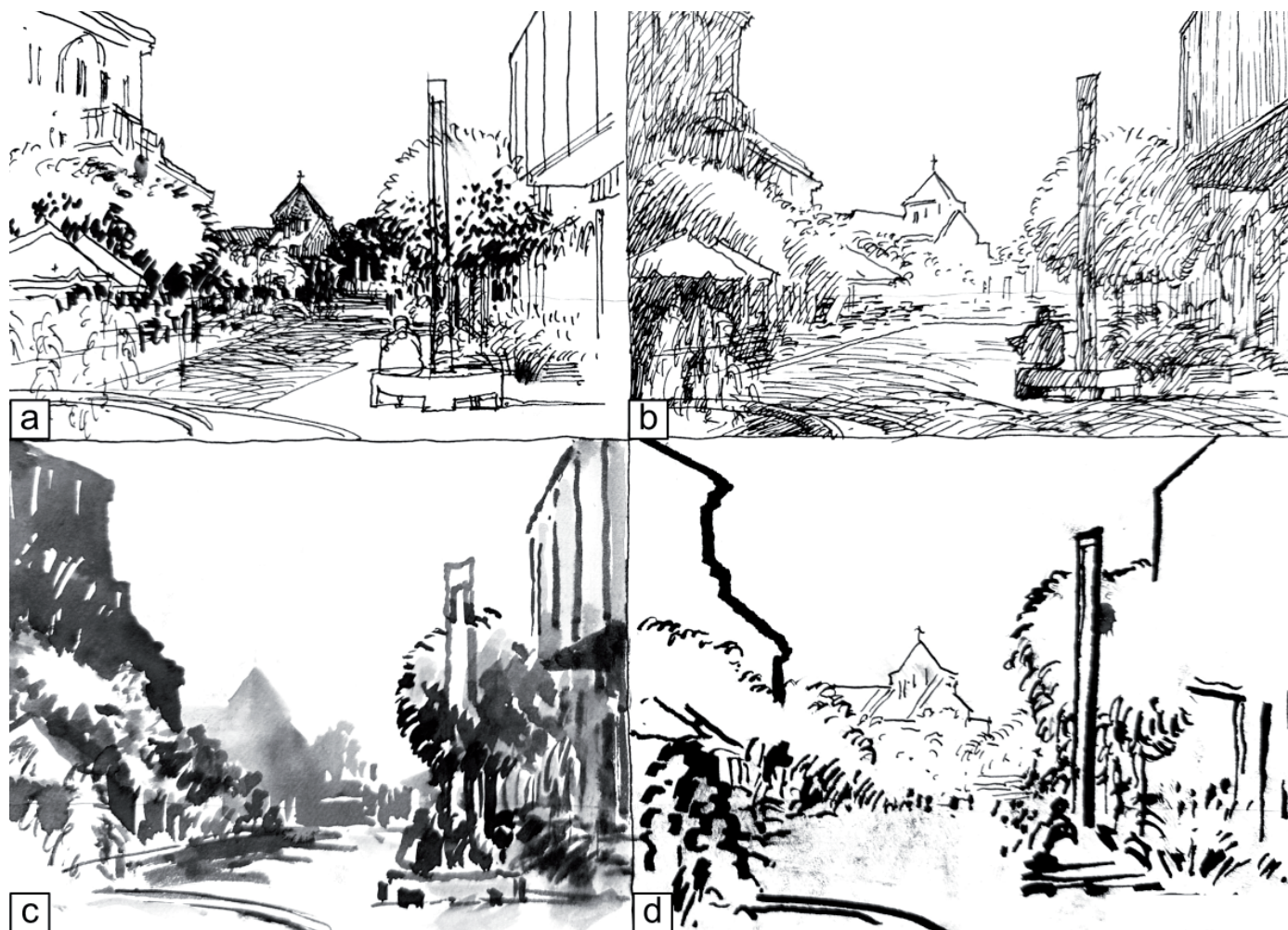
²⁹ M. Suffczyński, *Rysunek strukturalny w obrazowaniu przestrzeni i edukacji architektonicznej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej wobec tradycji École des Beaux Arts i Bauhausu*, „Architektus”, 2020, nr 4(64), s. 145–156.

Nr	Miejsce realizacji zadania (adres)	Tematyka realizowanego zadania	Zalecane środki plastycznego wyrazu	Zalecany format podkładu
1	Stary Rynek – plac na Starym Mieście	Szkic badawczy – szybkie notatki rysunkowe w formie syntetycznych zapisów graficznych	sztabki węgla, flamastry, tusze, akwarele	A4
2	Budynek ratusza (ul. Stary Rynek 1)	Szkic badawczy – rysunkowa metoda identyfikacji atrybutów wartości zabytkowych – sekwencyjne notatki rysunkowe w formie osobistych zapisów graficznych najistotniejszych cech obiektu w trzech podstawowych skalach: krajobrazowej i urbanistycznej, architektonicznej, detalu	sztabki węgla, flamastry, tusze, akwarele	A4
3	Bazylika katedralna NMP (ul. Tumska 1)	Rysunek studialny – analiza wizualna formy na podstawie rzetelnej obserwacji z natury z uwzględnieniem cech materiałowo-kolorystycznych. Dyskusja o doborze optymalnej techniki rysunkowej do przedstawienia istoty cech badanego obiektu architektonicznego	losowanie technik rysunkowych	A3
4	Plac Gabriela Narutowicza/ ul. Grodzka/ul. Tumska	Rysunek studialny – analiza wybranej kamienicy XIX-wiecznej w trzech podstawowych skalach: urbanistycznej, architektonicznej i detalu	dowolne	B2
5	Molo im. T. Halika, Bulwar S. Górnickiego	Rysunek studialny – analiza panoramy Płocka od strony prawobrzeżnego bulwaru nadwiślańskiego z widokiem w głąb Wisły na Wzgórze Tumskie, w relacji do lewobrzeżnej części miasta	dowolne	25×140 cm
6	Zespół kościelno-klasztorny Dominikanów (ul. Tadeusza Kościuszki 16)	Interpretacja malarsko-graficzna – analiza relacji przestrzenno-kolorystycznej architektury kościoła św. Dominika z formami pobliskiej zieleni parkowej	akwarela	A3
7	Pomnik Władysława Broniewskiego (Plac Obrońców Warszawy)	Rysunek studialny – analiza kształtu, proporcji i kolorystyki formy przestrzennej pomnika w relacji do krajobrazu miejskiego	akwarela	A3–B3
8	Ulica Tumska	Rysunek studialny – analiza przestrzenność ulicy miejskiej ze szczególnym uwzględnieniem sztafażu oraz wieloplanowości kompozycji	dowolne achromatyczne	B2
9	Molo im. T. Halika, Bulwar S. Górnickiego	Interpretacja malarsko-graficzna (nokturn) – seria szybkich notatek barwnych (5 min) jako zapis dynamicznie zmieniającej się kolorystyki nieba	pastele olejne	5×5 cm
10	Zespół klasztorno- katedralny Mariawitów (ul. K. Wielkiego 27)	Interpretacja malarsko-graficzna – analiza relacji przestrzenno-kolorystycznej architektury Świątyni i form pobliskiej zieleni parkowej	dowolne chromatyczne	A3–B3
11	Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	Szkic badawczy – analiza form lokalnej architektury drewnianej, cech kolorystyczno-materiałowych i detalu architektonicznego	dowolne	A4

Tabela 1. Tematyka zadań rysunkowo-malarskich zrealizowanych podczas praktyk w Płocku, oprac. autor, 2024

Studenci otrzymali szczegółowe wytyczne dotyczące tematyki prac zalecanych do realizacji. Program merytoryczny praktyk został podzielony na zadania cząstkowe. Tematyka zadań rysunkowych i malarskich objęła trzy skale: urbanistyczną, architektoniczną i detalu. Zadania zostały sformułowane w taki sposób, aby wskazany obiekt lub zespół obiektów uzyskał reprezentację graficzną w różnorodnych plastycznie zapisach autorskich (tab. 1).

Podstawą nauczania rysunku odręcznego w plenerze była samodzielna praca studenta oparta na bezpośredniej obserwacji obiektów przestrzennych z natury.

6. Pilotażowe rysunki wykonane na miejscu przez prowadzącego zajęcia warsztatowe, stanowiące wprowadzenie do tematyki metod prezentacji trójwymiarowej przestrzeni w formie: a – kresiek i plam, b – plam z kresiek, c – samych plam, d – samych kresiek, oprac. autor, 2024

6. The pilot drawings made on site by the person conducting the workshop activities as an introduction to the subject of methods of presenting three-dimensional space in the form of: a – dashes and patches, b – patches consisting of dashes, c – patches alone, d – dashes alone, compiled by the author, 2024

Ćwiczenia podlegały korektom udzielanym z inicjatywy studenta lub nauczyciela akademickiego. Prace studentów były szczegółowo i na bieżąco omawiane i korygowane przez prowadzącego podczas codziennych przeglądów stanu zaawansowania. Podstawową formą przekazywania wiedzy było ustne wprowadzenie do tematyki zadania częściowego w formie krótkiego wykładu wraz z pilotażowymi rysunkami wykonywanymi przez prowadzącego na żywo (il. 6, 7), a także rozmowa indywidualna, uzupełniona przez omawianie publiczne prac podczas wspólnych dyskusji z udziałem całej grupy studenckiej.

Materiałami wyjściowymi, stanowiącymi podkład dla powstających sekwencyjnie zapisów graficznych był karton papieru (gładkiego lub fakturowanego) o formacie B2. Uzupełniając stosowano formaty A3 i A4, przeznaczone do szkiców oraz szybkich notatek rysunkowych. Jako główne środki plastycznego wyrazu stosowano: ołówki, kredki, sztabki węglowe, pastele suche i olejne, pióra, flamastry, patyki i tusze. Do prac malarskich używano farb akwarelowych (transparentnych) w kostkach, farb akrylowych (kryjących) w tubach, pędzli z naturalnym lub syntetycznym włosiem itp.

7.

Wyniki

Podczas praktyk rysunkowych w Płocku powstało łącznie blisko osiemset indywidualnych zapisów graficznych. W artykule zaprezentowano jedynie prace wybrane – reprezentatywne dla całego zbioru i najlepiej odpowiadające postawionym wcześniej zadaniom.

Realizację założonego programu merytorycznego praktyk rysunkowych rozpoczęło zadanie polegające na wykonaniu szkicowych notatek rysunkowych w rejonie Starego Rynku w Płocku. W rezultacie powstały osobiste szkice o różnym stopniu złożoności wybranego kadru, ilustrujące m.in. cechy formalne klasycystycznej elewacji frontowej ratusza (il. 8a), relację przestrzenną jego gabarytów z najbliższą zabudową Starego Miasta (il. 8b), a także fragmenty wybranych detali i elementów małej architektury placu miejskiego (il. 8c).

Drugie zadanie rysunkowe dotyczyło wyłącznie budynku ratusza, będącego głównym obiektem wielkoskalowych analiz. Ćwiczenie polegało na zapisie spostrzeżeń przestrzennych oraz dostrzeżonych wartości kulturowych i ich materialnych nośników. Rysunki miały często charakter realistyczny, choć przyjmowały także formę

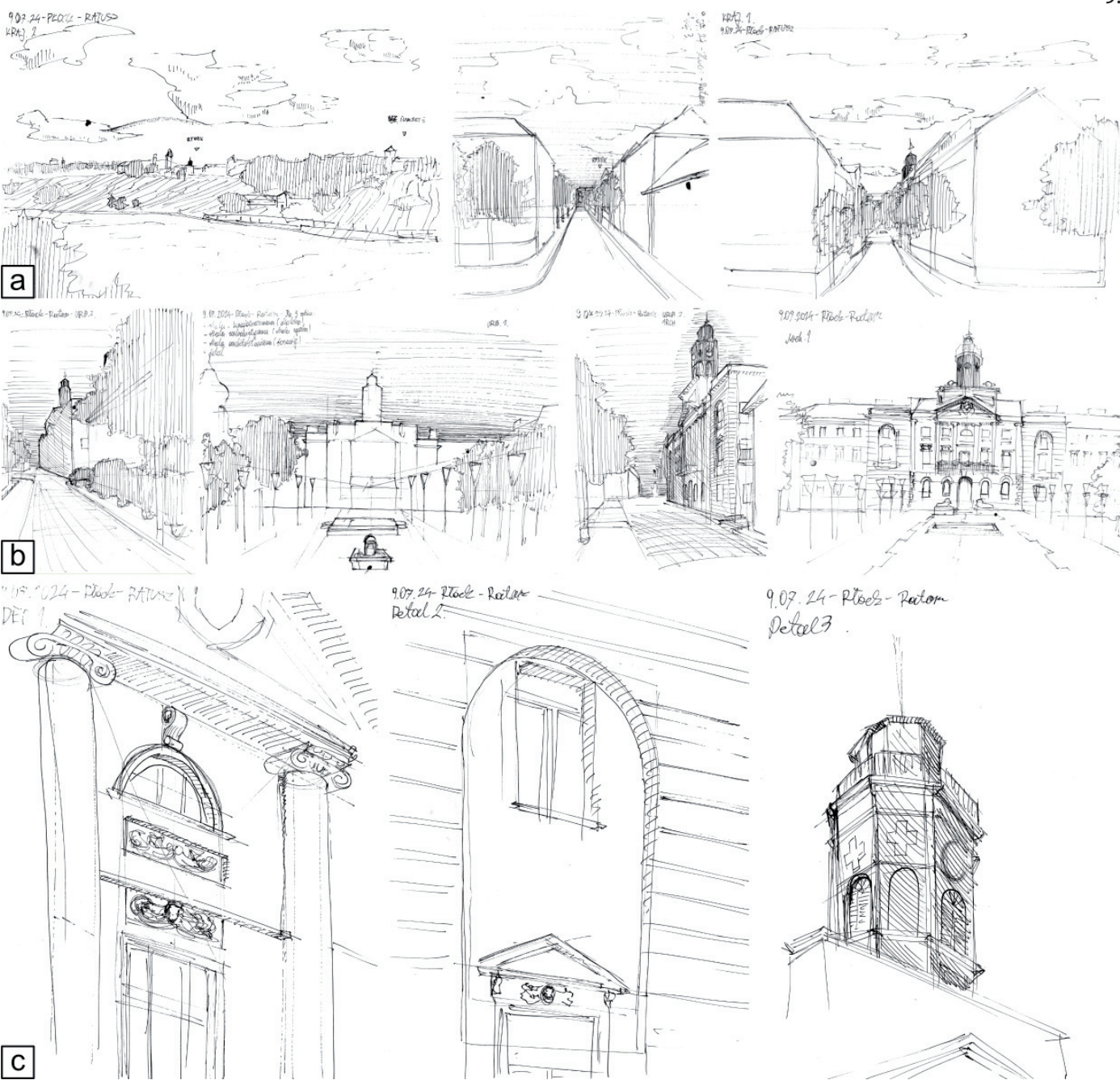
7. Pilotażowa akwarela wykonana na miejscu przez prowadzącego zajęcia warsztatowe, stanowiąca wprowadzenie do tematyki rysunku studialnego na podstawie rzetelnej obserwacji w czterech fazach powstawania: a – podrys konturowego, b, c – nakładania kolejnych warstw kolorystycznych, d – uzupełnienia o szczegóły i detale, oprac. autor, 2024

7. The pilot watercolour made on site by the person conducting the workshop as an introduction to the subject of study drawing on the basis of careful observation in the four phases of creation: a – contour trace, b, c – application of successive layers of colour, d – addition of details and particulars, compiled by the author, 2024

8.

9.

10.

cechy na każdym szkicu. Studia rysunkowe były prowadzone w formie niewielkich, sekwencyjnych szkiców w trzech głównych skalach. Pierwsza – urbanistyczna i krajobrazowa – obejmowała zapis widoku analizowanego obiektu w sylwecie krajobrazowej (il. 9a). Druga – architektoniczna – skupiała się na skali relacji i powiązań ratusza, z bezpośrednim otoczeniem i kontekstem miejsca, pojawiającymi się w miarę zbliżania się do obiektu (il. 9b). Trzecia – detalu architektonicznego – dotyczyła zapisu kilku charakterystycznych cech strukturalno-materiałowych elewacji, w tym dekoracji i ornamentu (il. 9c).

Trzecie zadanie koncentrowało się na analizie wizualnej formy architektonicznej bazyliki katedralnej usytuowanej na Wzgórzu Tumskim na podstawie rzetelnej obserwacji z natury, z uwzględnieniem atrybutów materiałowo-kolorystycznych. Wynikiem prowadzonych studiów terenowych, poza wykonanymi notatkami rysunkowymi, była ożywiona dyskusja z udziałem całej grupy studenckiej, poruszająca zagadnienie doboru optymalnej techniki rysunkowej do przedstawienia istoty cech badanego obiektu architektonicznego.

Czwarte zadanie polegało na wykonaniu rysunku studialnego wybranej kamienicy, będącej integralną częścią struktury miejskiej rejonu Placu Gabriela Narutowicza oraz ulic wlotowych – Grodzkiej lub Tumskiej. Jego wyniki miały formę autorskiej planszy rysunkowej, zawierającej informacje o lokalizacji badanego obiektu w tkance miasta, jego formie przestrzennej oraz detalu architektonicznym. Wykonane prace studenckie wyróżniały się wysokim poziomem szczegółowości i wnikliwości, przy jednoczesnym zróżnicowaniu w obrębie zastosowanych technik plastycznego wyrazu (il. 10).

W zadaniu piątym studenci zajmowali się badaniem powiązań widokowych prawobrzeżnej części bulwaru nadwiślańskiego z zabytkowym Wzgierzem Tumskim z lewobrzeżną stroną Płocka. W efekcie powstały rozwinięcia krajobrazowe w postaci rysunków panoramicznych, ukazujących bardzo szerokie spektrum zidentyfikowanych cech przestrzenno-kolorystycznych środowiska kulturowego, w tym relacji wizualnej form współczesnych z historycznymi, szczególnie istotnej z punktu widzenia kształcenia postaw twórczych przyszłych architektów (il. 11).

Zadanie szóste obejmowało swobodną interpretację malarsko-graficzną zaobserwowanych cech zabytkowej architektury zespołu kościelno-klasztornego Dominikanów w kontekście form sąsiadującej zieleni parkowej. Powstałe prace

8. Dokumentacja wyników zadania nr 1. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: a – J. Błasiński, b – N. Barcicka, c – N. Fałęcka, 2024

8. Documentation of the results of assignment 1. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, authors: a – J. Błasiński, b – N. Barcicka, c – N. Fałęcka, 2024

9. Dokumentacja wyników zadania nr 2. Ratusz w trzech skalach: a – krajobrazowej i urbanistycznej, b – architektonicznej, c – detalu architektonicznego. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys. M. Sowada, 2024

9. Documentation of the results of assignment 2. Town Hall at three scales: a – landscape and urban, b – architectural, c – architectural detail. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, author: M. Sowada, 2024

10. Dokumentacja wyników zadania nr 3. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: a – M. Sowada, b – M. Ziemińska, c – J. Szczytko, 2024

10. Documentation of the results of assignment 3. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, authors: a – M. Sowada, b – M. Ziemińska, c – J. Szczytko, 2024

11.

12.

11. Dokumentacja wyników zadania nr 5. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: a – M. Ziemińska, b – O. Turowska, c – autor nieznany, 2024

11. Documentation of the results of assignment 5. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, author: a – M. Ziemińska, b – O. Turowska, c – unknown author, 2024

12. Dokumentacja wyników zadania nr 7. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: a – M. Sowada, b – K. Gołek, c – M. Ziemińska, 2024

12. Documentation of the results of assignment 7. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, authors: a – M. Sowada, b – K. Gołek, c – M. Ziemińska, 2024

plastyczne w zdecydowanej większości były ukierunkowane na zapis sylwety oraz istniejącej kolorystyki bryły kościoła św. Dominika, najczęściej z wyeksponowanymi fragmentami zachowanego muru gotyckiego.

Zadanie siódme dotyczyło studiów kształtu, proporcji oraz kolorystyki formy przestrzennej pomnika Władysława Broniewskiego zlokalizowanego przy Placu Obrońców Warszawy, w relacji do zastanego krajobrazu miejskiego. Wynikiem prowadzonych analiz były rysunki studialne, wykonywane najczęściej w technice akwarelowej, ukazujące pomnik od strony skarpy wiślanej (il. 12). Istotną częścią ćwiczenia było uchwycenie subtelnej różnicy temperaturowej między barwą obiektu a okoliczną zielenią.

W zadaniu ósmym ćwiczenia terenowe dotyczyły analizy przestrzennej ulicy Tumskiej, ze szczególnym uwzględnieniem dodatkowych elementów ożywiających krajobraz miejski (tzw. sztafażu), takich jak postaci ludzkie, zwierzęta czy urządzenia małej architektury. W rezultacie powstały szczegółowe rysunki studialne, których

13.

Autorzy starali się w różny sposób, charakterystyczny dla użytej techniki, odpowiedzieć na problem czytelnego ukazania wielu planów nakładających się na siebie w obrębie wybranego kadru widokowego (il. 13).

Celem zadania dziewiątego było wykonanie serii szybkich notatek barwnych jako zapisu dynamicznie zmieniającej się kolorystyki obserwowanego krajobrazu w porze zachodzącego słońca, kiedy niebo przybiera ciepłe, intensywne zabarwienie. Efektem ćwiczenia były autorskie interpretacje malarsko-graficzne (nokturny) w postaci sekwencyjnie powstających, niewielkich form zapisu olejnymi pastelami (o formacie 5×5 cm). Dokumentowały proces postępujących zmian w obrębie obserwowanej kolorystyki wybranego fragmentu nieba w odniesieniu do sylwety krajobrazu naturalnego (il. 14).

Zadanie dziesiąte obejmowało analizę i interpretację relacji przestrzenno-kolorystycznej architektury zespołu klasztorno-katedralnego Mariawitów z formami zieleni parkowej. Wynikiem pracy studentów były w większości rysunki studialne o nietypowych układach kompozycyjnych, eksplorujące nowe metody posługiwania się techniką akwareli.

Ostatnie zadanie warsztatowe było związane z zorganizowaną wycieczką badawczą do Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, gdzie studenci analizowali lokalne

13. Dokumentacja wyników zadania nr 8. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: a – M. Ziemińska, b – J. Szczytko, c – G. Biłska, d – M. Sowada, 2024
13. Documentation of the results of assignment 8. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, authors: a – M. Ziemińska, b – J. Szczytko, c – G. Biłska, d – M. Sowada, 2024

14.

14. Dokumentacja wyników zadania nr 9. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: M. Olszewska, 2024

14. Documentation of the results of assignment 9. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, author: M. Olszewska, 2024

15. Dokumentacja wyników zadania nr 11. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: a – R. Fedorowicz, b – N. Fałęcka, c – M. Ziemińska, d – J. Szczytko, 2024

15. Documentation of the results of assignment 11. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, authors: a – R. Fedorowicz, b – N. Fałęcka, c – M. Ziemińska, d – J. Szczytko, 2024

16. Dokumentacja wyników zadania nr 11. Źródło: zbiory archiwum Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW, rys.: a – J. Błasiński, b – P. Tomala, c – O. Turowska, 2024

16. Documentation of the results of assignment 11. Source: collection of the archives of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, authors: a – J. Błasiński, b – P. Tomala, c – O. Turowska, 2024

formy architektury drewnianej (il. 15). Istotną częścią studiów terenowych były także analizy materiałowo-kolorystyczne oraz detalu architektonicznego (il. 16). Dobór techniki rysunkowo-malarskiej do tematyki zadania nie był z góry narzucony – wynikał raczej z indywidualnych prób zapisu istoty zidentyfikowanych wartości i cech zastanego kontekstu przestrzennego.

Podsumowanie

Zasadniczym celem przeprowadzonych praktyk rysunkowych było wykształcenie u studentów potrzeby poznawania i odkrywania wielowarstwowego wpływu kontekstu na obiekty architektoniczne za pomocą rysunku z natury. Przyrządy rysunkowo-malarskie traktowano w tym ujęciu jako narzędzia badawcze, służące do autorskiej analizy przestrzeni, pozwalającej na głębsze zrozumienie złożoności otaczającej rzeczywistości.

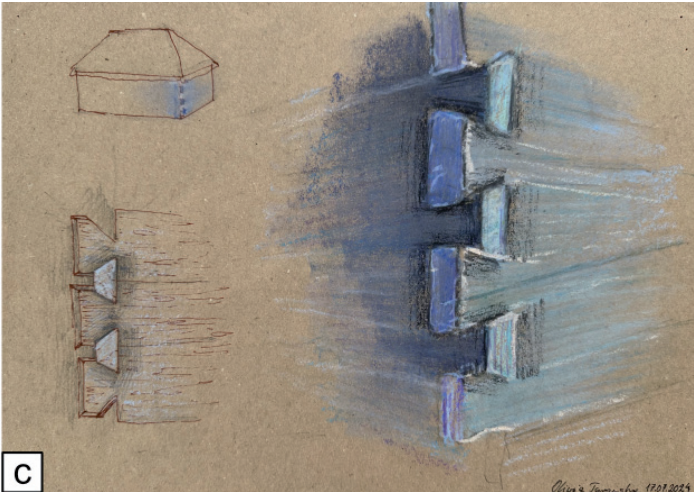
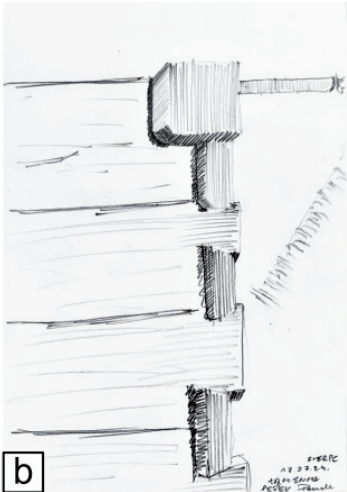
Z uwagi na ograniczony czas trwania pleneru studenci nie osiągnęli pełnej biegłości w zakresie stosowania nowych metod rysunkowych, jednak opanowali je w stopniu umożliwiającym komunikatywne przedstawianie istoty obserwowanych zjawisk przestrzennych, wykazując jednocześnie dość wyraźny wzrost umiejętności warsztatowo-technicznych. Autor nie napotkał poważniejszych trudności w realizacji założonego programu merytorycznego praktyk. Odnotowano drobne przeszkody we wdrożeniu metody szkicowej, polegającej na syntetycznym ilustrowaniu wybranych cech analizowanych obiektów architektonicznych. Nieczytelność prac wynikała najczęściej z nagromadzenia zbyt wielu informacji na jednym szkicu, błędów w odwzorowaniu poprawnych proporcji rzeczywistego obiektu czy niewłaściwie umieszczonej linii horyzontu (zwykle powyżej linii wzroku obserwatora). Dostrzeżono także liczne trudności w rejestrowaniu i zapisie atrybutów kolorystycznych analizowanych płaszczyzn, w tym rzeczywistej temperatury oraz nasycenia barw. Należy jednak zaznaczyć, że ze względu na złożoność tej problematyki, zagadnienia te omawiane są dopiero na semestrze trzecim w ramach zajęć z przedmiotu Malarstwo i grafika architektoniczna.

Wybrane prace rysunkowo-malarskie, wykonane podczas zrealizowanych praktyk, zostały zaprezentowane szerszemu gronu społeczności akademickiej Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej podczas wystawy poplenerowej w listopadzie 2024 roku, krótko po rozpoczęciu roku akademickiego 2024/25, w sali

15.

16.

17. Wybrane kadry z wystawy poplenerowej zorganizowanej w Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, fot. T. Trzupek, 2024

17. Selected frames from the post-plein-air exhibition organised at the Drawing, Painting and Sculpture Studio at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology, photo by T. Trzupek, 2024

Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW (il. 17a, 17b). Wystawa spotkała się z dużym zainteresowaniem odwiedzających, w szczególności osób, które wykorzystują rysunek odręczny w procesie projektowania. Wydarzeniu towarzyszyły rozmowy i wymiana doświadczeń z innymi studentami, którzy odbyli letnie praktyki w 2024 roku w innych miejscowościach w Polsce: Krakowie, Toruniu, Jaworkach bądź Kłodzku. Twórczość studentów, prezentowaną na ściankach ekspozycyjnych, uzupełniły prace autorstwa nauczycieli akademickich prowadzących praktyki, ukazujące

dużą różnorodność graficznych metod prezentacji przestrzeni rzeczywistej i zidentyfikowanych wartości kulturowych (il. 17c).

Według Autora wystawa była znakomitą pretekstem do rozpoczęcia szerszej dyskusji na temat roli praktyk rysunkowych we współczesnym warsztacie pracy architekta. Doświadczenia zebrane przez studentów, choćby w zakresie nauki rzetelnej obserwacji zastanego krajobrazu kulturowego poprzez analizy rysunkowe z natury, będą procentować w dalszych pracach i studiach, realizowanych zarówno na uczelni, jak i poza nią. Studenci mieli możliwość nabycia uniwersalnych kompetencji – zostali wyposażeni w umiejętność analizowania i zapisywania cech otaczającej przestrzeni w skali architektonicznej, urbanistycznej i detalu. Niezależnie od tego, czy zwiążą się zawodowo z projektowaniem architektonicznym, czy też nie, zdobędą umiejętności, które z powodzeniem wykorzystają w przyszłości na rynku pracy.

Bibliografia

- Cudny A., *Rozwój kompetencji przyszłości poprzez edukację architektoniczną*, „Architectus”, 2020, nr 4(64)
- Dąbrowski H., *Dyscypliny artystyczne w Warszawskiej Szkole Architektury. Działalność Katedry, Zakładu, Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby w latach 1946–2000*, Warszawa 2003, praca statutowa nr 503G/1010/302/02, mps w zbiorach Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW
- Dąbrowski H., Karczmarczyk W., Orzechowski M., Rogala R., Słupcański L., Suflński A., *Plenery w Kazimierzu Dolnym. Doświadczenia, studia, badania metod rysunku i percepcji wizualnej przestrzeni*, praca statutowa nr 503/010/316/8, Warszawa 1999, mps w zbiorach Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW
- Domarzewski A., *Rysować, malować? – Na pewno tak! Rola praktyki malarsko-rysunkowej po pierwszym roku studiów na Wydziale Architektury*, „Czasopismo Techniczne – Architektura”, 2015, z. 4-A
- Dziedzictwo. Warszawska Szkoła Rysunku Architektonicznego*, red. M. Orzechowski, Warszawa 2017
- Dzieje Płocka*, red. J. Chojnacki, Płock 1978
- Głuszek C., *Dziedzictwo architektoniczne. Wartościowanie w procesie projektowym*, Warszawa 2022
- Kamiński Z., *Katedra Rysunku, Malarstwa i Rzeźby*, w: *Warszawska Szkoła Architektury 1915–1965: 50-lecie Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej*, red. J. Zachwatowicz, Warszawa 1967
- Matuszewska J., *Plener rysunkowo-malarski jako subiektywne doświadczenie i zapis rzeczywistości*, 27 maja 2021 r., <https://architektura.muratorplus.pl/studenci/plener-rysunkowo-malarski-jako-subiektywne-doswiadczenie-i-zapis-rzeczywistosci-aa-TBhu-6R4X-qLaF.html>
- Matuszewska J., *Podsumowanie udziału studentów Politechniki Łódzkiej w Ogólnopolskich Warsztatach Plenerowych Studentów Architektury w Chełmnie w latach 2004–2019*, „Builder”, 2022, nr 10 (303)
- Molski P., *Wartościowanie dziedzictwa architektonicznego a warsztat architekta*, „Architectus”, 2018, nr 4(56)
- Neff M., Orzechowski M., *Zygmunt Kamiński (1888–1969) – studia i wyjazdy stypendialne podwaliną dla budowy programu nauczania rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 2021, z. 4
- Orzechowski M., *Warszawska Szkoła Rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej i jej rola w kształceniu architekta*, praca doktorska wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. Jolanty Putkowskiej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, mps w zbiorach Biblioteki WAPW

- Pętkowska J., *Rysunek odręczny w kontekście przemian technologicznych*, „Architectus”, 2018, nr 2(54)
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 18 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu architekta. Warszawa, dnia 22 lipca 2019 r. Poz. 1359
- Serafimowicz E., Serafimowicz W., *Zarys historii osiedli plockich*, „Notatki Płockie”, 2021, nr 2/267
- Serafimowicz W., Trębała B., *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008
- Siomkajło B., Łuczevska D., *Praktyki rysunkowo-malarskie jako element programu kształtowania świadomości i kompetencji plastycznych przyszłych architektów a idee edukacyjne Bauhausu*, „Architectus”, 2020, nr 4(64)
- Suffczyński M., *Rysunek strukturalny w obrazowaniu przestrzeni i edukacji architektonicznej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej wobec tradycji École des Beaux Arts i Bauhausu*, „Architectus”, 2020, nr 4(64)
- Synergia twórczości nauki i dydaktyki w doświadczeniach Warszawskiej Szkoły Architektury i Urbanistyki początku XXI wieku*, red. K. Solarek, Warszawa 2021
- Szczegielniak A., Wąsowicz M., *Działania artystyczne w Chełmnie – wielowymiarowe znaczenie Ogólnopolskich Warsztatów Plenerowych Studentów Architektury*, „Builder”, 2021, nr 12 (293)
- Zabawa-Krzypkowska J., Palus K., *Plenery rysunkowo-malarskie prowadzone w ramach przedmiotu rysunek odręczny na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach*, „Czasopismo Techniczne – Architektura”, 2015, z. 4-A

The role of plein-air drawing and painting in architectural education at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology using the example of a student training organised in Płock

Abstract

This article describes one of the plein-air drawing and painting workshops organised for second-semester students of the long-cycle study programme by the Department of Architectural Heritage and Art of the Faculty of Architecture at the Warsaw University of Technology. The tradition of teaching drawing done from nature as part of field studies dates back to the early days of the Faculty. Drawing training, which is an integral part of the compulsory training provided for in the statutory educational standards, has been a permanent element of the teaching process at architectural studies in Poland since 2019. The purpose of this article is to present the importance of plein-air drawing and painting workshops in the education of future architects, using the example of one of the drawing training courses organised in Płock in the academic year 2023/24. The case study discusses in detail the form, methods and programme of the field activities conducted, as well as the results achieved and the learning outcomes. The students have acquired the versatile skills of analysing and recording the features of the surrounding cultural landscape, on an architectural, urban and detail scale alike.

Keywords architectural education | student training | plein-air drawing and painting | Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology | Warsaw School of Architectural Drawing | Płock

Introduction

Traditional drawing techniques, despite the increasing prevalence of digital tools in the professional practice of architects, still remain an important part of the training process for future graduates from architectural studies in Poland¹. Regardless of contemporary technological developments, it seems that architectural education should still be based on the development of basic skills in recognising the mutual relationships between various objects in real space.

One of the teaching forms that prepare for future work in the profession of architect, which takes into account the issue of design in the existing cultural environment, is professional training, including, among others, plein-air drawing training. Such plein-air activities, in addition to carrying out drawing and painting studies on site, significantly influences the spatial awareness of future architects.

¹ J. Pętkowska, *Rysunek odręczny w kontekście przemian technologicznych*, "Architectus", 2018, no. 2(54), pp. 49–60.

A drawing training course helps to better understand the importance of analysis in the complex process of architectural and urban planning designs and their multi-faceted impact on the existing context. As Anna Cudny notes, educating students 'is also, or perhaps most importantly, teaching them to carefully observe the environment and to analyse it, to evaluate it, to be able to draw conclusions and create guidelines for the desired changes'².

Cezary Głuszec points out that graduates from architecture studies should demonstrate knowledge in the field of cultural heritage protection, taking into account the need to acquire the ability to evaluate the historic assets as a starting point for the planned scope of contemporary design interventions³. Particularly important in this case, according to Piotr Molski, is proper preparation of students in the area of recognition and identification of attributes and material carriers of the value of the existing cultural landscape⁴.

State of research

The most recent teaching methods used to educate students to strengthen the identity of a place and to protect rural and urban landscapes, based on practical field exercises, were described in 2021 in the pages of a comprehensive monograph on the importance of the creative experiences of academic teachers at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology (FAWUT) to teaching⁵. However, that publication does not discuss the issue of the role of plein-air drawing and painting training in architectural education.

Over the past decade, however, the subject in question has been analysed by researchers

from other leading architectural universities in Poland. Anna Szczegielniak and Magdalena Wąsowicz, among others, attempted to describe the significance of plein-air drawing and painting workshops in the process of educating young architecture students in their article on the artistic activities of students from the Opole University of Technology who participated in the Nationwide Polish Architecture Students' Outdoor Workshop⁶ in Chełmno in 2004–2019⁷. The authors indicated that, in addition to an improvement in drawing skills, the workshops and the exhibitions of the works brought tangible social benefits, contributing to a sense of local identity⁸.

Andrzej Domarzewski of the Cracow University of Technology also wrote about the importance of plein-air drawing practised in the form of summer trips to Chełmno in architectural education, emphasising the usefulness of 'the intentional use of line and colour' in the designer's target professional activity⁹.

The impact of the drawing training organised in Chełmno on the development of the professional skills of future architects was also the subject

² A. Cudny, *Rozwój kompetencji przyszłości poprzez edukację architektoniczną*, "Architectus", 2020, no. 4(64), p. 114.

³ C. Głuszec, *Dziedzictwo architektoniczne. Wartościowanie w procesie projektowym*, Warszawa 2022, pp. 7–10.

⁴ P. Molski, *Wartościowanie dziedzictwa architektonicznego a warsztat architekta*, "Architectus", 2018, no. 4(56), pp. 71–78.

⁵ *Synergia twórczości nauki i dydaktyki w doświadczeniach Warszawskiej Szkoły Architektury i Urbanistyki początku XXI wieku*, ed. K. Solarek, Warszawa 2021, pp. 235–331.

⁶ The quoted name of the event had been used until 2024. This year's nineteenth edition of the workshop in question took place on 7–17 July 2025 and was renamed the Piotr Gawłowski International Outdoor Workshop for Architecture Students. Organised by the Chełmno Municipal Office, the workshops provide a platform for students from national and international technology and art universities to exchange experiences. Their primary aim is both to support the most talented artists and to promote the town's cultural heritage. The Outdoor workshops are a competition in which the prize-winning artworks are presented in post-plein-air exhibitions and in the annually published albums. For more information on this topic, see: E. Pawelec, *Ogólnopolskie Warsztaty Plenerowe Studentów Architektury*, <https://chelmo.pl/pl/historia-i-kultura/ogolnopolskie-warsztaty-studentow-architektury/> (accessed on 12 August 2025).

⁷ A. Szczegielniak, M. Wąsowicz, *Działania artystyczne w Chełmnie – wielowymiarowe znaczenie Ogólnopolskich Warsztatów Plenerowych Studentów Architektury*, "Builder", 2021, no. 12(293), p. 73.

⁸ Ibidem.

⁹ A. Domarzewski, *Rysować, malować? – Na pewno tak! Rola praktyki malarsko-rysunkowej po pierwszym roku studiów na Wydziale Architektury*, "Czasopismo Techniczne – Architektura", 2015, no. 4-A, p. 6.

of research by Joanna Matuszewska of the Lodz University of Technology, mainly devoted to the desirability of sketching built space from nature, based on in-depth observations¹⁰. The author notes that drawing, in the hands of an inquisitive student of architecture, becomes a kind of research tool, enabling an analysis of the spatial relationship of an object with its environment, which translates into a better understanding of the context of a place¹¹.

A similar view of the role of plein-air drawing and painting in the educational system is presented by Joanna Zabawa-Krzypkowska and Kinga Palus from the Silesian University of Technology, who claim that plein-air drawing allows one to discover the various cultural qualities of the spaces visited, which become apparent during careful observation of the surroundings¹².

Barbara Siomkajło and Dorota Łuczewska from the Wrocław University of Science and Technology also wrote about the value of plein-air drawing in shaping the awareness and skills of future architects, drawing attention to the aspect of making students sensitive to the features of real space and learning to graphically document the phenomena occurring in it¹³.

Outline of the history of plein-air drawing teaching at the FAWUT

Architectural education based on traditional plein-air drawing at the Faculty of

Architecture of the Warsaw University of Technology has a rich history and experience dating back to the early days of the university¹⁴. Zygmunt Kamiński, one of the founders of the Faculty and at the same time the author of the first hand-drawing curriculum from 1914 to 1922, recognised the value of drawing practised outside the school walls and emphasised its important role in shaping 'the foundations of general visual art culture' in the field of professional creation of the future architect¹⁵. The selection of methods for teaching students of the newly established Faculty was significantly influenced by the experience gained by Z. Kamiński in the course of the numerous study trips he had previously undertaken, during which he used drawing from nature as a means of verifying the theoretical knowledge he had acquired about architecture in practice¹⁶.

The original curriculum developed by Z. Kamiński focused primarily on classes in studio drawing of plaster casts of antique heads, figures, architectural details and other spatial forms available in the studio, but plein-air drawing was

¹⁰ J. Matuszewska, *Podsumowanie udziału studentów Politechniki Łódzkiej w Ogólnopolskich Warsztatach Plenerowych Studentów Architektury w Chełmnie w latach 2004–2019*, "BUILDER", 2022, no. 10(303), p. 64.

¹¹ Eadem, *Plener rysunkowo-malarski jako subiektywne doświadczanie i zapis rzeczywistości*, <https://architektura.muratorplus.pl/studenci/plener-rysunkowo-malarski-jako-subiektywne-doswiadczanie-i-zapis-rzeczywistosci-aa-TBhu-6R4X-qLaF.html> (accessed on 12 August 2025).

¹² J. Zabawa-Krzypkowska, K. Palus, *Plenery rysunkowo-malarskie prowadzone w ramach przedmiotu rysunek odręczny na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach*, "Czasopismo Techniczne – Architektura", 2015, no. 4-A, p. 185.

¹³ B. Siomkajło, D. Łuczewska, *Praktyki rysunkowo-malarskie jako element programu kształtowania świadomości i kompetencji plastycznych przyszłych architektów a idee edukacyjne Bauhausu*, "Architectus", 2020, no. 4(64), p. 162.

¹⁴ An extremely valuable look at the so-called Warsaw School of Drawing from the point of view of an observer of events in the last decade of the second half of the 20th century is presented in Mirosław Orzechowski's doctoral thesis: M. Orzechowski, *Warszawska Szkoła Rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej i jej rola w kształceniu architekta*, doctoral dissertation written under the supervision of Prof. Jolanta Putkowska, DSc, at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology (FAWUT), typescript in the collection of the FAWUT library. On the other hand, a synthetic outline of the history of the School, including profiles of former academic teachers – former masters of architectural drawing – and the composition of the current scientific and teaching team of the Drawing, Painting and Sculpture Studio was presented in a monograph published as part of the statutory activities of the Faculty: *Dziedzictwo. Warszawska Szkoła Rysunku Architektomicznego*, ed. M. Orzechowski, Warszawa 2017, pp. 9–21.

¹⁵ Z. Kamiński, *Katedra Rysunku, Malarstwa i Rzeźby*, in: *Warszawska Szkoła Architektury 1915–1965: 50-lecie Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej*, ed. J. Zachwatowicz, Warszawa 1967, p. 180.

¹⁶ For more information on this topic, see: M. Neff, M. Orzechowski, *Zygmunt Kamiński (1888–1969) – studia i wyjazdy stypendialne podwaliną dla budowy programu nauczania rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej*, "Kwartalnik Architektury i Urbanistyki", 2021, no. 4, pp. 8–24.

treated as an integral part of it¹⁷. Initially, in the inter-war period, plein-air drawing during the summer holidays after the first, second and third years of study included the obligation to produce only five or six works from nature¹⁸. Over time, 'holiday drawing' became a favourite teaching section among students and quickly gained popularity. Following a noticeable interest in issues of drawing architecture and landscape in field conditions, the then Chair of Hand Drawing began to organise numerous domestic and international trips, including to England, the Netherlands, France, Romania, Turkey, Greece, Italy, Spain and even Tangier and Heluan in North Africa¹⁹.

After the war, there was a steady increase in the importance of field trips in the process of educating students in the visual perception of spatial phenomena in architecture and the natural environment – as a result, annual drawing and painting trips to Kazimierz Dolny (from 1947) and Toruń (from 1948) began to be organised, which have been continued, almost uninterruptedly, until today²⁰.

Starting in the 1860s, summer training was organised in Pińczów, Lublin, Ostrołęka, and Tykocin, from where numerous trips were made to nearby towns (including Białystok, Knyszyn, Supraśl and Drohiczyn)²¹. The summer training in the form of studies of drawing and painting from nature, compulsory until 1989, were transformed in the 1990s into extracurricular, optional team or individual plein-air²².

Drawing training returned to the architectural studies curriculum in 2019 as part of professional training, strictly regulated in the

'Standard of education preparing for the performance of the profession of architect'²³. It seems that the original assumptions and general methods of teaching architectural drawing, developed at the Faculty a hundred years ago, have been largely preserved to the present day, despite the teaching activities conducted by successive heads of the unit with slightly different views on the role of drawing in the profession of architect, i.e. Eugeniusz Szparkowski, Henryk Dąbrowski, Adam Suflński, Mirosław Orzechowski and Tomasz Trzupek (current head of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT)²⁴.

Description of the training site

Drawing practice at the FAWUT was by design to be carried out in places, cities and towns of particular cultural and historical interest, with buildings or architectural establishments of unique historic value. The case study concerns drawing training carried out in Płock – a city with centuries of history and a special significance in the history of architectural development in the Mazovia region²⁵.

Płock is one of the oldest Polish urban settlements, existing probably as early as the end of the 10th century on the site of today's Tumskie Hill, when Mieszko I ordered a defensive castle to be built – the duke's residence and at the same time the centre of governance for the entire Mazovia²⁶.

In 1237, Płock was granted town rights according to the Chełmno law and a new location,

¹⁷ Op. cit., p. 27.

¹⁸ Z. Kamiński, op. cit., p. 180.

¹⁹ Op. cit., p. 181.

²⁰ H. Dąbrowski, *Dyscypliny artystyczne w Warszawskiej Szkole Architektury. Działalność Katedry, Zakładu, Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby w latach 1946–2000*, Warszawa 2003, statutory work no. 503G/1010/302/02, typescript in the collection of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT, p. 12.

²¹ Op. cit., pp. 50–68.

²² Op. cit., p. 71.

²³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 18 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu architekta [Regulation of the Minister of Science and Higher Education of 18 July 2019 on the standard of education preparing for the performance of the profession of architect], Dz.U. 2019.1359.

²⁴ H. Dąbrowski, et al., *Plenery w Kazimierzu Dolnym. Doświadczenia, studia, badania metod rysunku i percepcji wizualnej przestrzeni*, statutory work no. 503/010/316/8, Warszawa 1999, typescript in the collection of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT.

²⁵ J. Chojnacki, *Dzieje Płocka*, Płock 1978, pp. 591–595.

²⁶ W. Serafimowicz, B. Trębala, *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008, p. 27.

including the demarcation of a New Town with two market squares. The timber buildings, which were susceptible to fires, were gradually replaced by masonry buildings. Among those that have survived to this day – albeit in altered form – are the Szlachecka and Zegarowa towers and the Dominican monastery (Fig. 1a)²⁷. These and a number of other historic buildings, such as the Renaissance Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin Mary with its Romanesque foundations (Fig. 1b) or the complex of the former Benedictine abbey with the relics of the castle of the Mazovian dukes, now turned into the Diocesan Museum (Fig. 1c), which form an integral part of the unique complex of the Tumskie Hill, were the main subject of the drawing exercises carried out by students as part of their field classes. The objects of interest to the students were primarily the buildings and complexes located within the Old Town and Kolegiarna District²⁸, thus the aforementioned Old Market Square of rectangular shape with a partially noticeable early medieval street layout in the corners of the square (Fig. 2a) and the classicist town hall building erected in the Congress Kingdom of Poland period (Fig. 2b), as well as New Market Square, originally called Kanoniczny Market Square, now Gabriela Narutowicza Square, composed mostly of townhouses from the early 19th century (Fig. 2c). In addition, students conducted a spatial analysis of Tumska Street – the main ‘promenade’ in the city (Fig. 3a), depicted the form of the neo-Gothic Mariavite Cathedral (Fig. 3b) and a monument to the distinguished poet Władysław Broniewski, standing in the southern part of Obrońców Warszawy Square (Fig. 3c).

The strictly architectural themes were supplemented by landscape studies conducted in the vicinity of Płock’s pier, which offers a unique view of the interesting spatial relationship of the Tumskie Hill with the panorama of the other bank of the Vistula (Fig. 4). An additional attraction

was a one-day trip to the Mazovian Village Museum in Sierpc, during which the trainees had the opportunity to learn about local forms of timber architecture and take a closer look at the architectural details of log houses (Fig. 5).

Work method

The training organised in Płock took the form of an open-air drawing and painting workshop. The class was taught by the author of this article as part of the compulsory Drawing Training course in the second semester of the first year of the long-cycle study programme in the academic year 2023/2024. The drawing training were held on 8–18 July 2024. The student group participating in these activities comprised a total of 26 people. Each participant was provided with an ID badge containing information on the name of the university and the dates of the training. This made it easier to recognise the students in the urban space and, at the same time, aroused interest and positive reactions from the residents of Płock. A typical day of drawing classes was divided into four main parts according to the framework plan adopted:

- Part I – meeting at a pre-arranged location (9.00–9.30 a.m.):
 - introduction to the topic of the drawing assignment by the academic teacher (a short lecture combined with a live drawing demonstration) – 30 minutes.
- Part II – drawing session (9.30 a.m.–1 p.m.):
 - selection of the frame and preparation of the student’s equipment – 30 minutes,
 - performing a drawing assignment – 180 minutes,
 - meal break (1.00–3.00 p.m.).
- Part III – drawing session (3.00–6.00 p.m.):
 - carrying out a drawing assignment (or a continuation of the previous one) – 180 minutes,
 - meal break (6.00–7.30 p.m.).
- Part IV – summary and discussion of the work completed (7.30–8.30 p.m.):
 - discussion summarising the working day with students – 60 minutes.

²⁷ Op. cit., p. 28.

²⁸ E. Serafimowicz, W. Serafimowicz, *Zarys historii osiedli plockich*, “Notatki Płockie”, 2021, no. 2/267, pp. 31–34.

The drawing studies consisted in gradually discovering, learning and interpreting architectural forms in the landscape through direct observation from nature. The field activities were conducted in the form of workshop exercises, covering three main topics:

1. Synthetic study sketch (several to twenty minutes) on the basis of own observation of the shape and measurement of the proportions of the studied object, showing selected main characteristics of the spatial establishments and landscape;
2. Study drawing (several-hours long) based on a reliable measurement of the object and an in-depth structural analysis²⁹ of its shape, proportions and forms of architectural detail, existing colour scheme and integration in the spatial context;
3. Free painting and graphic interpretation of architectural forms and landscape on the basis of in-depth knowledge of the subject and analysis of the shape and other typical visual and structural characteristics.

Students were given detailed guidelines on the topics of the work recommended for completion. The substantive programme of the training was divided into sub-assignments. The topics of the drawing and painting assignments covered three scales: urban, architectural and detail. The assignments were formulated in such a way that the indicated object or set of objects was given a graphical representation in the author's artistically diverse records (Tab. 1).

The basis for plein-air teaching of hand drawing was the students' independent work based on direct observation of spatial objects from nature. The exercises were subject to revisions undertaken on the initiative of the students or the academic teacher. The students' work was discussed

and revised in detail and on an ongoing basis by the teacher during daily progress reviews. The primary form of knowledge transfer was an oral introduction to the topic of the sub-assignment in the form of a short lecture, together with pilot drawings made live by the teacher (Fig. 6, 7), as well as a one-to-one conversation, supplemented by public discussion of the works during joint discussions involving the whole student group.

The starting material used as a base for the graphic records created sequentially was cardboard (smooth or textured) in B2 format. As a supplement, A3 and A4 formats were used for sketches and quick drawing notes. Pencils, crayons, charcoal sticks, dry and oil pastels, pens, markers, sticks and inks were used as the main means of artistic expression. Watercolour (transparent) paints in cubes, acrylic (opaque) paints in tubes, paintbrushes with natural or synthetic bristles, etc. were used for painting.

Results

A total of nearly eight hundred individual graphic records were created during the drawing training in Płock. This article presents only selected works that are representative of the entire collection and best conforming to the assignments set out earlier.

The implementation of the established substantive curriculum of the drawing training began with the assignment that involved making sketched drawing notes in the area of the Old Market Square in Płock. This resulted in personal sketches of varying degrees of complexity of the chosen frame, illustrating, among other things, the formal characteristics of the classicist front façade of the town hall (Fig. 8a), the spatial relationship of its dimensions with the nearest buildings in the Old Town (Fig. 8b), as well as fragments of selected details and elements of the street furniture in the town square (Fig. 8c).

The second drawing assignment focused exclusively on the town hall building, the main object of the large-scale analyses. The exercise

²⁹ M. Suffczyński, *Rysunek strukturalny w obrazowaniu przestrzeni i edukacji architektonicznej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej wobec tradycji École des Beaux Arts i Bauhausu*, "Architectus", 2020, no. 4(64), pp. 145–156.

No.	Place of performance of the assignment (address)	Topics of the assignment	Recommended means of artistic expression	Recommended underlay format
1	Old Market Square – square in the Old Town	Study sketch – quick drawing notes in the form of synthetic graphical records	charcoal sticks, markers, inks, watercolours	A4
2	Town hall building (1 Stary Rynek St.)	Study sketch – a drawing-based method of identifying attributes of historic values – sequential drawing notes in the form of personal graphic records of the most important characteristics of an object at three basic scales: landscape and urban planning, architectural and detail	charcoal sticks, markers, inks, watercolours	A4
3	Cathedral Basilica of the Blessed Virgin Mary (1 Tumaska St.)	Study drawing – visual analysis of the form based on a careful observation from nature with consideration of material and colour characteristics. Discussion on the selection of the optimal drawing technique to present the essence of the characteristics of the architectural object under study	random selection of drawing techniques	A3
4	Gabriela Narutowicza Square/Grodzka Street/Tumaska Street	Study drawing – analysis of a selected 19th-century townhouse at three basic scales: urban, architectural and detail	any	B2
5	T. Halik Pier, S. Górnicki Boulevard	Study drawing – an analysis of the panorama of Płock from the right-bank Vistula boulevard with a view across the Vistula to Tumski Hill, in relation to the left-bank part of the city	any	25×140 cm
6	Dominican church and monastery complex (16 Tadeusza Kościuszki St.)	Painting and graphic interpretation – an analysis of the spatial and colour relationship of the architecture of the St. Dominic's Church with the forms of the nearby park greenery	watercolour	A3
7	Monument to Władysław Broniewski (Obrońców Warszawy Square)	Study drawing – analysis of the shape, proportions and colours of the monument's spatial form in relation to the urban landscape	watercolour	A3–B3
8	Tumaska Street	Study drawing – spatial analysis of an urban street with particular emphasis on the staffage and the multi-plane nature of the composition	any achromatic	B2
9	T. Halik Pier, S. Górnicki Boulevard	Painting and graphic interpretation (nocturne) – a series of quick colour notes (5 min) as a record of the dynamically changing colours of the sky	oil pastels	5×5 cm
10	Mariavite monastery and cathedral complex (27 K. Wielkiego St.)	Painting and graphic interpretation – analysis of the spatial and colour relationship between the architecture of the Temple and the forms of the nearby park greenery	any chromatic	A3–B3
11	Museum of the Mazovian Village in Sierpc	Study sketch – analysis of local timber architecture forms, colour and material characteristics and architectural detail	any	A4

Table 1. Topics of the drawing and painting assignments completed during the training in Płock, compiled by the author, 2024

involved recording spatial observations and perceived cultural values and their material carriers. The drawings were often realistic, although they also took the form of a synthesis bordering on abstraction, as a consequence of attempts to bring out one selected feature in each sketch. The drawing studies took the form of small, sequential

sketches at three main scales. The first – urban and landscape – involved recording the view of the analysed object in a landscape silhouette (Fig. 9a). The second – architectural – focused on the scale of the relationship and links of the town hall with the immediate surroundings and context of the place, emerging as one approaches the building

(Fig. 9b). The third – architectural detail – concerned the recording of several structural and material characteristics of the façade, including decoration and ornamentation (Fig. 9c).

The third assignment focused on the visual analysis of the architectural form of the cathedral basilica located on Tumski Hill on the basis of careful observation from nature, taking into account material and colour attributes. The result of the field studies, in addition to the drawing notes produced, was a lively discussion involving the entire student group, addressing the issue of selecting the optimum drawing technique to depict the essence of the characteristics of the architectural object under study.

The fourth assignment was to make a study drawing of a selected townhouse, which is an integral part of the urban structure of the area of Gabriela Narutowicza Square and the entrance streets – Grodzka or Tumska. Its results took the form of an individual drawing board, containing information about the location of the studied object in the urban fabric, its spatial form and architectural detail. The students' works were distinguished by a high level of detail and insight, while at the same time varying in terms the plastic expression techniques used (Fig. 10).

In the fifth assignment, the students examined the visual links between the right bank part of the Vistula boulevard with the historic Tumski Hill and the left bank side of Płock. This resulted in landscape developments in the form of panoramic drawings, showing a very wide spectrum of identified spatial and colour characteristics of the cultural environment, including the visual relationship of modern and historical forms, particularly important from the point of view of shaping of the creative attitudes of future architects (Fig. 11).

The sixth assignment involved a free painting and graphic interpretation of the observed features of the historic architecture of the Dominican church and monastery complex in the context of the forms of the neighbouring park

greenery. The resulting visual art works were overwhelmingly focused on recording the silhouette and existing colours of the body of St. Dominic's Church, most often with exposed parts of the surviving Gothic wall.

The seventh assignment concerned studies of the shape, proportions and colours of the spatial form of the monument to Władysław Broński located at Obrońców Warszawy Square in relation to the existing urban landscape. The result of the analyses were study drawings, mostly made in watercolour technique, showing the monument from the side of the Vistula escarpment (Fig. 12). An important part of the exercise was to capture the subtle temperature difference between the colour of the object and the surrounding greenery.

In the eighth assignment, the field exercises involved a spatial analysis of Tumska Street, with a particular focus on additional elements that enliven the urban landscape (referred to as 'staffage'), such as human figures, animals or street furniture. This resulted in detailed study drawings, whose authors attempted to address in different ways the problem of clearly depicting multiple plans overlapping each other within a selected view frame, which is specific to the technique used (Fig. 13).

The aim of the ninth assignment was to make a series of quick colour notes as a record of the dynamically changing colours of the observed landscape at sunset, when the colour of the sky is warm and intense colour. The results of the exercise were individual painting and graphic interpretations (nocturnes) in the form of sequentially created, small forms of recording in oil pastels (5×5 cm in size). They documented the process of progressive change within the observed colour of a selected part of the sky in relation to the silhouette of the natural landscape (Fig. 14).

The tenth task involved analysing and interpreting the spatial and colour relationship of the architecture of the Mariavite monastery and cathedral complex with the forms of the park greenery. The result of the students' work was

mostly study drawings with unusual composition-al arrangements, exploring new methods of using the watercolour technique.

The final workshop assignment was linked to an organised study trip to the Mazovian Village Museum in Sierpc, where the students analysed local forms of timber architecture (Fig. 15). Material and colour analyses and architectural detail analyses were also an important part of the field studies (Fig. 16). The choice of the drawing and painting technique for the subject matter of the assignment was not imposed in advance – instead, it resulted from individual attempts to record the essence of the identified values and features of the existing spatial context.

Conclusions

The principal objective of the drawing training conducted was to develop in students the need to explore and discover the multi-layered influence of context on architectural objects through drawing from nature. Drawing and painting instruments were treated in this approach as research tools for the individual analysis of space, allowing for a deeper understanding of the complexity of the surrounding reality.

Due to the limited duration of the plein-air, the students did not achieve full proficiency in the application of the new drawing methods, but they mastered them to the extent that enabled them to communicate the essence of the spatial phenomena they observed, while showing a fairly clear increase in their artistic and technical skills. The author did not encounter any major difficulties in implementing the established substantive curriculum of the training. Minor obstacles were noted in the implementation of the sketch method, which consists in synthetically illustrating selected features of the architectural objects analysed. The lack of clarity of the works was most often due to the accumulation of too much information in one sketch, errors in reproducing the correct proportions of the actual object or the improperly placed horizon line (usually above the observer's line of

sight). It was also recognised that there were numerous difficulties in capturing and recording the colour attributes of the analysed planes, including the actual colour temperature and saturation. It should be noted, however, that due to the complexity of this subject matter, these issues are only discussed during the third semester within the Painting and Architectural Graphics course.

Selected drawing and painting works made during the completed training were presented to the wider academic community of the Faculty of Architecture at the Warsaw University of Technology during a post-plein-air exhibition in November 2024, shortly after the start of the 2024/25 academic year, in the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT (Fig. 17a, 17b). The exhibition attracted a lot of interest from visitors, particularly those who use hand drawing in the design process. The event involved talks and an exchange of experiences with other students who had completed their summer training in 2024 in other locations in Poland, such as Kraków, Toruń, Jaworki and Kłodzko. The students' artistic works, presented on the exhibition walls, was complemented by works by the academic teachers who conducted the training, showing a great variety of graphic methods used to present real space and identified cultural values (Fig. 17c).

According to the author, the exhibition was an excellent pretext to start a broader discussion on the role of drawing training in the modern architect's skills and practices. The experience gained by the students, if only in learning how to carefully observe the existing cultural landscape through drawing analyses from nature, will pay off in further works and studies, both inside and outside the university. The students were given the opportunity to acquire universal skills – they were equipped with the ability to analyse and record the characteristics of the surrounding space on an architectural, urban and detail scale. Whether or not they become professionally involved in architectural design, they will gain skills that they will successfully use in the future job market.

Bibliography

- Cudny A., *Rozwój kompetencji przyszłości poprzez edukację architektoniczną*, "Architectus", 2020, no. 4(64)
- Dąbrowski H., *Dyscypliny artystyczne w Warszawskiej Szkole Architektury. Działalność Katedry, Zakładu, Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby w latach 1946–2000*, Warszawa 2003, statutory work no. 503G/1010/302/02, typescript in the collection of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT
- Dąbrowski H., Karcmarzyk W., Orzechowski M., Rogala R., Słupczyński L., Suflński A., *Plenery w Kazimierzu Dolnym. Doświadczenia, studia, badania metod rysunku i percepcji wizualnej przestrzeni*, statutory work no. 503/010/316/8, Warszawa 1999, typescript in the collection of the Drawing, Painting and Sculpture Studio of the FAWUT
- Domarzewski A., *Rysować, malować? – Na pewno tak! Rola praktyki malarsko-rysunkowej po pierwszym roku studiów na Wydziale Architektury*, "Czasopismo Techniczne – Architektura", 2015, no. 4-A
- Dziedzictwo. Warszawska Szkoła Rysunku Architektonicznego*, ed. M. Orzechowski, Warszawa 2017
- Dzieje Płocka*, ed. J. Chojnacki, Płock 1978
- Głuszek C., *Dziedzictwo architektoniczne. Wartościowanie w procesie projektowym*, Warszawa 2022
- Kamiński Z., *Katedra Rysunku, Malarstwa i Rzeźby*, in: *Warszawska Szkoła Architektury 1915–1965: 50-lecie Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej*, ed. J. Zachwatowicz, Warszawa 1967
- Matuszewska J., *Plener rysunkowo-malarski jako subiektywne doświadczenie i zapis rzeczywistości*, 27 May 2021, <https://architektura.muratorplus.pl/studenci/plener-rysunkowo-malarski-jako-subiektywne-doswiadczenie-i-zapis-rzeczywistosci-aa-TBhu-6R4X-qLaF.html>
- Matuszewska J., *Podsumowanie udziału studentów Politechniki Łódzkiej w Ogólnopolskich Warsztatach Plenerowych Studentów Architektury w Chełmnie w latach 2004–2019*, "Builder", 2022, no. 10 (303)
- Molski P., *Wartościowanie dziedzictwa architektonicznego a warsztat architekta*, "Architectus", 2018, no. 4(56)
- Neff M., Orzechowski M., Zygmunt Kamiński (1888–1969) – *studia i wyjazdy stypendialne podwaliną dla budowy programu nauczania rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej*, "Kwartalnik Architektury i Urbanistyki", 2021, no. 4
- Orzechowski M., *Warszawska Szkoła Rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej i jej rola w kształceniu architekta*, doctoral dissertation written under the supervision of Prof. Jolanta Putkowska, DSc, at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology, typescript in the collection of the FAWUT library.
- Pętkowska J., *Rysunek odrębny w kontekście przemian technologicznych*, "Architectus", 2018, no. 2(54)
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 18 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu architekta [Regulation of the Minister of Science and Higher Education of 18 July 2019 on the standard of education preparing for the performance of the profession of architect], Dz.U. 2019.1359
- Serafimowicz E., Serafimowicz W., *Zarys historii osiedli płockich*, "Notatki Płockie", 2021, no. 2/267
- Serafimowicz W., Trębala B., *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008
- Siomkajło B., Łuczewska D., *Praktyki rysunkowo-malarskie jako element programu kształtowania świadomości i kompetencji plastycznych przyszłych architektów a idee edukacyjne Bauhausu*, "Architectus", 2020, no. 4(64)
- Suffczyński M., *Rysunek strukturalny w obrazowaniu przestrzeni i edukacji architektonicznej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej wobec tradycji École des Beaux Arts i Bauhausu*, "Architectus", 2020, no. 4(64)
- Synergia twórczości nauki i dydaktyki w doświadczeniach Warszawskiej Szkoły Architektury i Urbanistyki początku XXI wieku*, ed. K. Solarek, Warszawa 2021
- Szczegielniak A., Wąsowicz M., *Działania artystyczne w Chełmnie – wielowymiarowe znaczenie Ogólnopolskich Warsztatów Plenerowych Studentów Architektury*, "Builder", 2021, no. 12 (293)
- Zabawa-Krzyżkowska J., Palus K., *Plenery rysunkowo-malarskie prowadzone w ramach przedmiotu rysunek odrębny na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach*, "Czasopismo Techniczne – Architektura", 2015, no. 4-A